Tečaj XX.

NOVICE

List 18.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo **vsako sredo** po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 30. aprila 1862.

Krta pred sodbo!

„Ti rovarski krt, vse polje mi boš pokvaril!“ — tako govorí še dandanašnji marsikteri kmetovavec, tiho krog naritih krtin stopaje in gledé, kako bi eno ali drugo teh živalic pokončal; še dandanašnji, ko so „Novice“ že tolikanj pisale in učile o neškodljivosti in koristi krtov. Kakor poprej se še zmiraj v nekterih krajih preganja in pokončuje nedolžni krt, še celó denar se daje tistim, ki morijo koristno žival. Ne vém, kaj bi nekteri raje verjeli, kot to, da krt korenin ne gloda, trave in žit ne spodjeda?

Akoravno je pa pri nekterih vse svarjenje bob v steno, hočem vendar le danes nekaj besed krtu v korist govoriti. Pridi tedaj semkaj, prijatel, ki si hud sovražnik krtov, pomenila se bova o ti reči in vidila, kdo ima prav; ali ti, ki trdiš, da krt korenine gloda, travo spodjeda in tako senožeti spridi, ali jaz, ki pravim, da je koristna žival.

Najprvo mi povej, dragi prijatel, ali si mar že kedaj krta sam vidil, da je korenine grizel?

„Tega ravno ne, boš znabiti rekel, al moji sosedje *sploh tako govorijo; tudi moj rajni oče, Bog jim daj dobro,* so mi že pravili, da krt travo spodjeda. Saj pa tudi ni treba, da bi ga sam vidil; da res korenine gloda, se že iz tega-le vidi: Kjer so koreninice objedene in se zavoljo tega rastline sušé, tamkej je tudi krt; kjer pa tudi krtov ni, tudi koreninice niso oglodane — se zeliša ne sušé — toraj krt korenine grize“.

Prijatel, tvoj dokaz je vegast od konca do kraja. Ravno tako abotne so te tvoje besede, kakor da bi tako-le govoril: „Kjer kaka mrtva žival (mrha) leží, tamkaj se zbirajo krokarji — toraj krokarji žival umorijo“. Kaj ne, kako nespametno bi tako modrovanje bilo? Glej ta reč je tako: Korenin ne jé krt, ampak to storé bramorji in drug mrčes, ki lazi pod zemljo, krt pa se živí s takimi živalmi. Zdaj vidiš, zakaj je krt le tam, kjer so korenine objedene — zato namreč, kjer je tam zmiraj dovolj bramorjev, živečih se s koreninicami — krt pa jih loví. Kar tedaj bramorji in drug mrčes storí, tega bi moral kriv biti krt? Ker toliko milijonov črvov, toliko škodljivih bramorjev pokončá, zato ga preganjamo in njegove morivce plačujemo? Ali more kaj bolj neumnega in bolj napčnega biti, kot najboljega dobrotnika s senožet poditi?

„To je prav lepo, kar nam tù govoriš — znabit porečeš — al Bog vé, če je res? Papir je voljan, se piše kar se hoče na-nj; dokaži nam, dokaži, če si tako prepričan nedolžnosti krtove!“

Da, prijatel, dokazati ti hočem, da je krt nedolžen mučenec, da ne jé on korenin, ampak se hrani z bramorji, kteri rastline spodjedajo. Poslušaj tedaj:

Vsaki živali se že na zobéh pozná, kaka je njena hrana. Drugačni so zobje žival, živečih se z mesom drugih žival; drugačni onih, ki se redijo z rastlinami. Živali, ki se z rastlinami hranijo (glodavci), imajo v vsaki čeljusti po dva kaj ojstra zoba, skranjikov ali podočnikov nimajo nič, ampak od sprednjih zób noter do kočnikov so čeljusti prazne. V primer naj ti bo: veverca, polh, miš, zajec itd. Živali pa, ki se hranijo z mesom drugih žival, ktere vlovijo, imajo šest ali več sprednjih zób, potem skranjike in zadej kočnike. — Poglejmo zdaj krtu v gobček, kakošne zobe ima nek on? Najdli bomo v zgornji čeljusti šest, v spodnji pa osem prav ojstrih sprednjih zob, zatem na obeh straneh skranjike, kterih nima nobeden glodavec. Vidiš tedaj, da krt ni vstvarjen za hrano rastlinsko; on je ropna žival.

Da se pa še bolje prepričaš, da krt ne gloda korenin, ti hočem to še drugač dokazati. Kaj ne, kar krt pojé, to mora v želodcu imeti? Kar ima pa v želodcu, to je gotovo pojedel — kje drugej bi pač v želodec prišlo? Preparajva tedaj krtu kožo in prereživa mu želodček. Kaj bova nek notri našla? Nikoli ne korenin in rastlin, ampak le kožce bramorjev, črve in drug mrčes, ki živi pod zemljo.

Ali si zdaj prepričan resnice, ko si z lastnimi očmí vidil, da nima krt korenin v želodcu, pač pa tvojemu polju tako škodljive bramorje? Menim, da bi moral vrjeti, če bi bil tudi tak nevrjetnež, kakor nekdaj Tomaž!

Pusti tedaj vendar enkrat nedolžnega krta pri miru! Kaj če tudi enmalo zemljo prerije in krtín nakupiči — grablje v roko in vse bo dobro! Če pa za vse opominjevanje nič ne maraš, pa le pobij vse krte, — pomnožili se ti bodo potem bramorji in drug mrčes; iz teh se bodo kebri zvalili in pokončali ti drevje. Tako ne boš imel ne trave ne drevja.

A. Zup.

Gospodarske skušnje.

(Kadar krava mleko pridržuje), naj se ji po nasvetu 41. lista „Novic“ leta 1849 kamnita sol lizati dá, in po tem ga bo rada dala. Povem Vam zatoraj skušnjo o imenovani zadevi pri meni, ki potrjuje oni pomoček. Ena mojih krav, ki ji je bilo tele odvzeto, tudi ni hotla mleka dajati, trmasta vsa ga je vedno pridrževala, najbrže še posebno zato, ker je vidila tele še druge krave. Dekla potem enmalo črne solí v toliko vodi raztopi, da ž njo toliko sená poškropi, kar ji ga je za tisti čas položila, ko je kravo molzla, — in prav je zadela, zakaj polno golido ali žehtár mleka je namolzla; močno rada je jedla in hitro potem mleko dala, in ga po takem ravnanju nek vselej rada dá. — Po mojih mislih bi vsled povedane skušnje utegnila tedaj tudi črna (živinska) ali sploh vsaka navadna sol pripravna in dobra biti, kadar krave mleko zadržujejo, če se z njo tako ravná, kakor je bilo povedano. *)

Jož. Germek.

(Zoper mravlje), ki lazijo na drevje in ravno zdaj poškodujejo mlado drevjiče, svetujem kafro, ki se je pri meni popolnoma potrdila. Okoli debla se položé celó majhni koščki kafre in tudi s kafrovcom (s kafro v žganji raztopljeno) se skorja enmalo namaže. To naj se včasih ponovi. — Tako svetuje gosp. Jože Treiber v časniku štajarske kmetijske družbe.

*) Hvala lepa za naznanjeno skušnjo, ker le tako, da se razglaša, kaj domače skušnje potrjujejo in kaj ne, pridemo do boljega spoznanja, kaj je dobro, kaj pa ne. Vred.

(Prvi letošnji roj) smo dobili v Kamniku na sv. Jurja dan ob treh popoldne. Čbelarjem utegne ta novíca mikavna biti, ker tudi o živalstvu potrjuje nenavadno zgodnjo letošnjo pomlad. Andrej Zalar.

Umno gospodarstvo.

Naše predrage „Novice“ se že blizo 20 let trudijo za povzdigo gospodarstva in obrtnije na Slovenskem in ne more se tajiti, da so dosegle že veliko, pa še veliko več bi se moglo doseči, ako bi naše narodne učilnice primerno vredjene bile. Al ne dajmo se prestrašiti, če nam vse še ne gre po naših željah; posijalo bode miliše solnce tudi pred naše prage; saj še čuje pravični Bog nad nami. — Glejmo, da se naši rojaki, posebno v svojem mlajšem zarodu, podučijo v natornih postavah, da si bodo potem v svoj prid vedili obračati poznanje naravnih močí, kakor se to že davno godí v drugih izobraženih deželah, postavimo na Angležkem, Holandskem, v Belgii, na Švicarskem in tudi blizo nas na Lombardo-Beneškem, kjer je sila in veliko število stanovnikov ljudstvo primorala, živo se poprijeti umnega gospodarstva. — Tudi mi Slovenci imamo milo podnebje; pri nas ne rodí samo polje raznorastne plode, ampak mi tudi že pridelujemo žlahno vinsko kapljico; tudi živinoreja bi se mogla na višo stopnjo povzdigniti in za sadjorejo, gojzdnarstvo, bčelarstvo in svilorejo se pri nas nahaja dober temelj, na kterega je le treba pogumno zidati novo, močno poslopje telesnega blagostanja in sreče narodne, kajti kdor nima kruha za zobe in ne sliši celo leto cvenka v svojem žepu, kako se mu bode ljubilo pečati se za dušni razvitek in občne zadeve svoje preljube slovenske domovine? — Dušno in telesno blagostanje našega naroda nam bodi toraj vsigdar na srcu, kakor tudi človek obstaja iz duše in telesa, kakor tudi zakon božji po tej dvojni natori človeški veleva: moli in delaj!

V ta namen so Vodnikovi častivci v Gradcu složili 12 for., namreč: gosp. dr. Jožef Muršec 3 gold., gosp. Mat. Pak, c. k. profesor 2 gold., gosp. Koloman Kvas, profesor 1 gold., gospodična Jerica Gomilščakova 1 gld., gospá Vekoslava Razlagova 1 gold., gosp. Fr. Šamperl, mestjan v Gradcu 1 gold., gosp. Jožef Kopač, doktorand pravoslovja 1 gold., in pisatelj teh vrstic 2 gold., da se s temi denarji nakupi petnajst iztisov koristne knjige: „Umno gospodarstvo in kmetovanje“, ktero je spisal mnogozasluženi gosp. fajmošter Zalokar in jo je že leta 1854 izdalo slavno c. k. gospodarsko društvo na Kranjskem, ter se le po 80 novih krajcarjev prodaja. Za te tukaj priložene denarje vas toraj prosimo, da izvolite poslati pet iztisov na slovensko čitavnico v Mariboru za prvega nedeljskega šolarja slovenske županije predmestne v Mariboru, pri sv. Petru, sv. Marjeti na Pesnici, v Jarenini in pri sv. Lenartu; potem šest iztisov na gosp. dr. Antona Klemenčiča, župnika v Ljutomeru, za prvega nedeljskega šolarja v Ljutomeru, Veržeju, pri sv. Križu, sv. Jurju na Ščavnici, pri Mali Nedelji in sv. Tomažu, potem štiri iztise, in če se kteri povrh dá, na slovensko čitavnico v Celju za prvega nedeljskega šolarja celjske okolice, v Žavcu, pri sv. Petru v savinski dolini in sv. Jurju blizo Celja. Prosimo, da se ne pozabi tudi na podobe gospodarskega orodja. — Več prineskov za nakupovanje tega šolskega darila še nabira podpisani. Tudi pričakujemo, da se bode ta občekoristna imenitna knjiga skoro razširila po celem Slovenskem, ker si jo bodo gotovo premožniši kmetovavci za se in za svoje otroke radi omišljevali. Cena 80 nov. krajc. za obširno delo od 386 straní v veliki osmerki s podobami vred je tako niska, da bi se po 2 do 3 gold. prodajalo, ako bi za Lahe ali Nemce spisana bila, in že v prvem letu se mora tak strošek deseterno poplačati, če se nje imetnik po nje le nauči, svoje gnojišče umno vrediti, da žlahnega rastlinskega živeža (kar je gnoj) ne bode spirala dežnica in ga solnce sušilo, ter da ne bode gnojnica po vaséh se stekaje v zgubo šla.

Kadar bode slavno gospodarsko društvo to knjigo v drugi natis dalo, bi samo želeli, da se pomnoží po skušnjah novejih let in da se spiše gledé jezika v oblikah „Novic“ in vseh boljših slovstvenih del.

Ne vemo, zakaj slovenske poddružnice štajarskega gospodarskega društva ne skrbijo za razširjanje teh koristnih bukev med Slovenci na spodnjem Štajarskem, ker brez dvombe spoznajo, da je ravno gospodarstvo poglavitna podlaga blagostanja avstrijanskih narodov in te poddružnice menda niso za to razstavljene med 400.000 štajarskih Slovencov, da bi — izvzemši le hvalevredno početje celjske poddružnice, ki razglaša zdaj svoje delovanje v „Novicah“ — slovensko ljudstvo od njihovega delovanja le toliko zvedlo, kolikor že ravno po nemških časnikih in nemškem posvetovanji pri sejah poddružnice zvediti more. Jasno je kot beli dan, da tako to obče koristno gospodarsko družtvo, ktero ima v svojem osrednjem vodstvu velikanske duševne in telesne moči, ne more svojih korenik v naš slovenski narod zdatno poganjati.

V Gradcu na véliki četrtek 1862.

Dr. J. R. Razlag.

Sirovo meso človeku večkrat zlo škodljivo.

Podučna novíca.

Dandanašnji vživajo zdravi pa tudi bolni ljudje sirovega mesa veliko več ko nekdaj. Zlasti takim ljudem, ki so hudo bolezen prestali pa so zlo oslabéli, svetujejo zdravniki, naj si nastržejo sirovega mesa in takega povžijejo, zakaj to je gotovo, da tako nastrženo meso želodec lahko pokuha in je tudi tečno, bolj ko vsak drug živež.

Al dobra stvar ima včasih tudi hudo stran. In to so zdravniki zdaj že mnogokrat zapazili. Preiskave učenih mož so pokazale, da s sirovim mesom človek večkrat žive gliste in črve povžije, ki mu napravijo hudo bolezen ali mu naklonijo celó smrt.

Čeravno naš narod sirovega mesa ne povžije dosti in je tedaj ta nevarnost za nas manja, se nam vendar potrebno zdí, da tudi v našem listu povemo to, kar se je po svetu skusilo. To nam bo od ene straní svarílo, da se ne podamo v nevarnost, — od druge pa nam bo nauk, da ne bomo neverni Tomaži, če od drugod kaj slišimo, kar še nikdar slišali nismo. Treba je, da čedalje več vemo.

Natoroznancu Küchenmeister-u gré čast in hvala, da je svetu odkril marsiktere skrivnosti o naturi glist, ki so take, da bi jih človek skor ne verjel.

Kakor metulj in žaba ne prideta v tej podobi na svet, ampak se večkrat preminjati, preden postaneta metulj in žaba, taka se godí tudi mnogim glistam.

Najočitnejše se vidi to pri prešičjih ikrah ali šenkih (Finne). Ikre ali šenki so črvi, mehurčku podobni, ki živijo v mesu, pa tudi v druzih delih prešičjih. Ako pa ti črviči — kakor koli — pridejo v čeva človeške, se spremenijo v dolgo, traku podobno glisto (trakuljo, Bandwurm). Na mehurčku ikre se sèm ter tjè napravijo izrastki, na kterih so sesavne bradovičice in pa ojstri kaveljčki krog in krog. To so glavice tega črva, in vsaka taka glava se izraste v glisto trakuljo, kadar prešičja ikra pride v čevo človeško. Vsaka trakulja pa zaleže strašno veliko jajčic, iz kterih se spet nove gliste trakulje izležejo.

Take so ikre ali šenki in pa gliste trakulje le različne podobe ene živali, ne pa dvojna razločna žival, kakor se je pred sploh mislilo.

Pa še več druzih rečí se je zvedilo. Ikre golobje se še le v čevah jastroba premenijo v trakuljo, zajčje pa v čevah pasjih itd.

Dve prikazni pa ste bile pri tem posebno čudne, namreč

to, da morajo gliste iz života ene živali v život druge živali potovati, da se še le glista naredí kakor je, — in drugič to, da se te živali na dvojno vižo plodijo: trakulje po jajčkih, ikre ali šenki pa po glavicah. Posebno ta druga prikazen — plodenje po glavicah — je prekucnilo vse prejšne misli o plodenji žival, zakaj pri mrčesih (insektih) se nikdar črv ali gosenca ne plodí, ampak vselej le že popolnoma dogotovljeni mrčes.

Ker se tedaj res iz ikrovega svinskega mesa glista trakulja napravi, je pa očitno kot beli dan, da strašna nevarnost lahko izvira iz povžitega sirovega svinskega mesa, ako je prešič bil ikrov ali šenkov. Sreča je le to, da se večidel lahko vidijo ikre (mehurčki) v mesu, in ker se človeku gnjusi taka jéd, je tudi ne bo jedel.

Še huji sovražnik človeškemu zdravju in življenju je bil leta 1832 najden in ta je tista glista, ki se imenuje zavita glista (Spiralw), ki jo je dr. Hilton zasledil v londonski bolnišnici v mesu nekega moža. Dolgo niso vedili, kaj je to, dokler niso zdravniki Leidy, Küchenmeister, Virhov, Heule in Leukert te gliste natanjčniše preiskavali, ki jo je dr. Leidy tudi v svinskem mesu, uni pa v človeškem našel.

Dr. Leukart je tako meso, v kterem je bila vgnjezdena zavita glista nalašč dajal mačkam, psom, mišim, prešičem itd. Kmali, ako so veliko takega mesa povžili, so zboleli hudo in poginili, ker so se jim čeva unele. Ta glista je podobna črvu, ki zvit leží v trdem, belem mehurčku; ta mehurček zgine, črv se stegne, da v malo dneh doseže svojo dolgost popolnoma, ter meri pol linije; ona pa zleže sila veliko jajčic, iz kterih prigomazijo mladiči tako majhni, da jih 12 ali 16 gré na eno linijo.

20. januarja 1860 so prinesli v bolnišnico lipniško 20 let staro, poprej zdravo deklo. O božiču je jela bolehati; začela se je bolezen, da je bila dekla klavrna, spanja ni imela, jéd ji ni dišala, žejalo jo je zlo; pozneje jo je začelo meso, zlasti po rokah in nogah tako boleti, da je noč in dan stokala; roke in noge so bile v komolcu in kolenu trde; nazadnje so ji noge otekle, pljuča so kazale tisto bolezen, ki se „pljučni tifus“ imenuje, — 27. januarja je umrla. In kaj so našli v raztelesani revi? — V mesu in čevah vse polno „zavitih glist“. Ko so zdravniki zasledovali vzrok njene bolezni, so zvedili, da je svinsko meso jedla, ktero so zdravniki suho preiskovali in v njem našli omenjeno glisto. Dekla je to meso, ko je bilo še sirovo, jedla.

Iz tega se vsak človek lahko prepriča, kako nevarno utegne sirovo meso biti, ako so v njem gliste ali črvi, in da je treba pri ogledovanji klavne živine pazljivo gledati na vse to, kar utegne človeško zdravje pripraviti v veliko nevarnost.

Helfertov spis — pa matrni jezik v šolah na Slovenskem. *)

Poslušajmo kaj zastran šolskih rečí govori mož, ki ne bo nihče trdil, da je prenapetnež, že celó v prid nenemcov ne. Lanskega leta je prišla na svitlo knjižica: „Die sprachliche Gleichberechtigung in der Schule und deren verfassungsmässige Behandlung. Ein Versuch zur Verständigung. Von Josef Alexander Freiherrn v. Helfert.“ Helfert je izmed državnih mož, ki v ministerstvu notranjih zadev ko državni podtajnik opravlja naučne rečí, in spis bi se zamogel naravnost vradni (officielle Schrift) imenovati, pravi „Literatur-Zeitg.“, ki ima obširno pretresovanje tega dela.

Helfert pravi med drugim: „Gotovo izvira iz narodovne ravnopravnosti v šoli, da naj se vsakemu domačinu zmožnost odpre, da si more v svojem maternem jeziku v vseh raznih vednostih (in allen Wissenszweigen) zadostno izobraziti. To se sploh ne dá tajiti, vendar se v posebnem ne dá povsod izpeljati.“ V izgled stavi, da se Madjaru ne more prilika dati, da bi se v madjarščini izučil rimskega prava, modroslovstva, ločbe itd. Toda taki zadržki se dajo odpraviti.

Ljudske šole obravnava Helfert: 1) kakor začetne, 2) kakor olikovavne, in 3) kakor pripravljavne šole. Začetne šole dajejo potrebno izobražo vsemu rastečemu prebivavstvu brez ozira na posebne potrebe raznih stanov in morajo svoje učenje edino in samo v maternem jeziku začeti in nadaljevati. *) Olikavne, to je, glavne in mestjanske šole, mladost dušno in nravno olikujejo za njeni rokodelski ali obrtnijski poklic, in naj ta namen dosegajo v maternem jeziku. Višje ljudske šole, ako so priprave za gimnazije in rečnice (realke), morajo po deželah mešanih jezikov mladost v maternem, in po okolišinah v drugem deželnem jeziku tako izučiti, kakor je potreba, da se zamore nauk na gimnazii ali realki v tam bivajočem učnem jeziku začeti ali pa po okolišinah v drugem deželnem jeziku nadaljevati.

Zastran vprašanja, ali naj središčna državna oblast, ali deželska samosvojnost (autonomija) o šolski jezični zadevi določuje, pravi državni podtajnik, da je očitno v prid posamesnih kraljestev in dežel, ako občno državno postavodajstvo le pri splošnih pravilih ostane, vso vravnavo ljudske šole, njeno osebstvo itd. pa deželnemu postavodajstvu prepustí.

K temu pristavlja „Literatur-Zeitg.“: „Kakor smešno, narobe in nerodno bi bilo, ako bi kdo hotel vsako posamesno dete z ravno tistimi pomočki in po ravno tistih pravilih odrejati, kakor drugo; tako bilo bi smešno in nepolitičko, ako bi kdo hotel v reji mladosti eno deželo po ravno tistem kopitu z rejilnimi napravami osrečevati, kakor drugo.“

Z najbolj debelimi črkami pa bi se moglo natisniti, kar piše Helfert zastran tako imenovanih srednjih šol, gimnazij in realk po nenemških krajih, namreč: Učenje v srednjih (gimnazijskih in realnih) šolah se ne smé brezozirno v drugem deželnem jeziku rabiti; marveč naj se obravnava (nemščina) v začetku kakor učna tvarina (Lehrgegenstand), in po stopnji doseženega znanja se smé rabiti za učni nauk nekterih oddelkov („für gewisse Fächer“). Materni jezik ima v spodnjih oddelkih prvo roko (bleibt vorherrschend), pa tudi pri odločenih tvarinah v gornjih odredih, zlasti v oziru klasičnih jezikov.

Veroznanstvo in nravstvo (Glaubens- und Sittenlehre) naj se od najspodnjišega odreda učí v maternem jeziku.

Materni jezik in njegovo slovstvo ohranita sebi primerno mesto od najspodnjišega tjegori do najvišjega odreda.

K temu pravi „Literatur-Zeitg.“: „Tej misli ne moremo odreči svojega popolnega potrjenja. Ona hoče, da naj se domačinu tudi na stopnji najvišje olike zagotovi njegova domača beseda, ki mu je od mladih nog ljuba in draga, kakor jo smé rabiti v vsaki naslednji službi“.

Pisavec vrh druzega govorí tudi o visokih šolah in njih djanski strani in postavlja načelstvo, da v dosegi djanskih namenov zamorejo le samo edino djanske okolišine in potrebe pravilo ali ravnilo biti. „To pravilo si bo v bogoslovji, pravništvu itd. vedilo pridobiti veljavo, dokler trdno stojí pravično vodílo, da naj se strankam v tistem deželnem jeziku pravica dela, v kterem so klicale se v sodnikovo razsodbo, da naj se občinam v unem deželnem jeziku ukazi dajejo, v kterem so zmožne jih umeti in se po njih ravnati. Ta reč je ravno tako naravna, kakor una, da v slovenski

---

*) Iz „Danice“.

*) Mit psychologischer Klarheit und mit pädagogischer Kenntniss wird der Beweis geführt, dass das gleichzeitige Bestreben einer zweiten Sprache ein pädagogisches Absurdum sei, so sehr auch Gebildete und Ungebildete für eine Doppelrichtung öfters schwärmen. „Literatur Ztg.“

*

vasi duhoven ne smé po nemško pridigati ter keršanskega nauka učiti in izpraševati.“

„Da se mora pri deljenji raznih učilnic djanskim okolišinam in potrebam s tem zadostiti, da se dajo možém, ki razne jezike znajo, se samo po sebi razume — je pa tudi ob enem trdna volja c. k. vlade.“

Naša reč ni preiskovati, če vse v uni knjižici izrečene načela dosežejo dovršeno ravnopravnost, ali ne; to pa sleherni vidi, da smo s šolami na Slovenskem še deleč deleč od tega, kar je tukaj izrečeno, in da zato še ni rovar, kdor željo izreče, naj bi tako bilo, kakor je tukaj za pošteno, pravično in ustavno spoznano in skoraj da velevano.

Jezikoslovne drobtince.

Prašanje.

Predlogom: „proti“, „na“, „zoper“, „preko“ (prek) in „preki“ (prek) niso še naši jezikoslovci pomena dosti natanko določili. Nekteri pisatelji rabijo zdaj tega, zdaj unega, ter ne delajo razločka med njimi, drugi se tega ali unega stanovitno ogibljejo, čeravno so vsi čisto slovenski. Kar sem pozvedel o njihnej razliki, naj tù povem, da se oglasé tudi drugi, ki več in bolje o tem vedó: „Proti“ kaže sovražen, premišljen napad (feindlicher Zug mit Plan), na pr. proti sovražniku je skočil; — „na“ oddaljeno pripravljanje, vojno (entfernte Rüstung, Expedition) na pr. pripravlja, vzdiguje se vojska na Turka; „zoper“ še mirno stanje (noch Zustand der Ruhe), na pr. vojak nosi orožje zoper sovražnika; „preko“ (prek) z rodivnikom a) naravnost čez kaj (quer über etwas), na pr. šel je preko polja, b) ob (längst), na pr. preko reke hodi, c) mirno stanje kaki reči nasproti (ruhige Lage einem Gegenstande gegenüber), na pr. preko solnca (od tod preksolnčje); „preki“ (prek) v nekterih krajih gibanje h kaki reči v prijaznem pomenu. Ne more se misliti, da je predlog „preki“ pokvarjen iz proti, ker ga ima že staroslovenščina v pomenu contra. Želeti je, da bi kdo natanjčneje razložil pomen teh besedic, posebno zadnje. Naj se tedaj oglasí, kdor to vé.

Fr. Cegnar.

Kratkočasnica.

Podgorec in breskve

ali:

boj med teoretiko in praktiko.

(Konec.)

Brte čaka kake dobre pol ure, kar grajšak spet pride, ter mu lepo novo pletenico, v kteri je pa nekaj v beli ruti zavitega, v roke podá rekši: „Pojva v Ljubno, da bova vidila, kako kaj grozdje kaže“. Ljubno pa je gorica, kjer, če prav ne Kristusova solza kakor na Neapolitanskem ne raste, se pa le kapljica dobí, ki tako v lase zgrabi, da je že čuda podgorcov ravnovažje zgubilo. Prideta k zidanci, grajšak jo odpre, veli Brtetu pletenico na mizo postaviti, se vsesti in se oddahniti. Pogovarjata se o marsikaj nepomenljivih rečí. Potem vzame grajšak ruto z njenim osrčjem iz pletenice, ki jo Brtetu podá in mu veli ž njim v vinograd iti. Najprej pregledata grozdje, prav lepo je kazalo in grajšaku je srce veselja igralo, kajti zgolj sama priljudnost je bil. Prideta do breskve, ki je bila polna ravno tako lepih in debelih breskev, kakor je tista bila, za ktero so se po mitologiškem sporočilu na trojanski gori Idu tri boginje nekdaj natezvale.

Oho! oho! — zavpijejo prijatli enoglasno: „Ta ti je pa spodletela, tisti sad je bil jabelko, ne pa breskva“. „No, naj že bo kar koli hoče; ob kratkem: prav lepe so bile in natrgala sta jih skoraj polno pletenico; potem se vrneta v zidanico, Brte jo dene iz roke in grajšak razgrne ruto po mizi, odvije dva papirnata zavoja in glej! v enem je štruca belega kruha, v drugem pa kos mrzle telečje pečenke. Nato vpraša grajšak Brteta, ali zná na čep točiti? Brte odgovori: „Gospod žlahni! O da bi tako latinsko znal, kakor to.“ V tem, da Brte majoliko natoči, grajšak nareže pečenke in kruha, postavi dve kupici pred se, veli Brtetu se za mizo vsesti in mu pajdašijo delati, ter ga neutegoma naganja jesti in piti. Ko se majolika sprazne, se spet natoči, pa grajšak le malo pije. Pri drugi majoliki Brteta praša: „No! kako ti je današnja tlaka všeč?“ Brte: „Gospod žlahni! ako bi bil znal, da se mi bo zmiraj tako na tlaki godilo, ne bi gotovo nikdar po šolskih klopéh hlač trgal“. Grajšak: „Morebiti bi tudi bolj pametno bilo, saj sam spoznaš, da bolj vino točiti, kot pa latinsko slovnico umeš, in pa tudi kršanski nauk, mislim ti ni preveč pri srcu bil, kar me je tvoje današnje ponašanje proti tlačanom prepričalo. — Čuj Brte! Vaše vse vedenje, ki si ga sedanjo dôbo v šolah pridobite, se pravi prazno slamo mlatiti; vi ste le sploh teoretikarji, to je, samo po bukvah izučeni, — in dokler me ti praktično (djansko) ne prepričaš, da ti je to, kar si se učil, tudi v krv in meso sošlo, tako dolgo pred mojimi očmí puhoglavec ostaneš“.

Brtetu se pri tej priči jed in pijača ustavi in molčaje pred se strmí. (Prijatli se posmehujejo). „Vendar pa — nadaljuje grajšak — ne vzemi si teh mojih besed preveč k srcu, saj kadar boš šolo dokončal, boš sam prepričan, da sem ti istino (resnico) govoril. Živi in pij, dobre volje bodi, pa želim, da bi vendar nekoliko praktično me prepričal, da nisi le samo vsakdanji teoretikar“. Na to potegne pletenico k sebi, jo sprazne, ter štirideset breskev izbere, jih nazaj v pletenico dene, potegne list iz svoje mavhe, in Brtetu ga zročivši beseduje: „Tù noter so breskve; ali me razumeš?“ Brte prikima. „Tù noter so breskve“, in mu pletenico v roke podavši: „Pojdi in nesi jih v Kandijo k ψ. (Trije izmed prijatlov se na vse grlo smejati začnejo, rekši: „Pravo! pravo! ta ni slaba — iz Dolenskega prec enega za tlako v Turčijo poslati!“) Novograjski pa se jim posmeja in diči: „Zdaj sem pa prepričan, da niste iz Ljubljane dosti čez Šiško in Lavrco po svetu prišli, če mislite, da druge Kandije ni kakor sama turška. Jez še za neki trg na Piemontežkem ali prav za prav Laškem „podgorju“ vem, ki se Kandija zove; ta Kandija pa, o kteri zdaj govorim, je novomeško predmestje, iz kterega štiri poglavitne ceste, pa vse štiri noter do meje — le na Dolensko peljejo“. (Prijatli veselja z rokami ploskajo).

Brte nekoliko sprebledi, pa se vale sopet zavé, se globoko globoko grajšaku poklone in gre svojo pot. Ravno zadnji pasjih dni je bil; moglo je okoli enajste ure dopoldne biti, solnce pripekuje, da se Brtetu s curkom pot po obrazu vliva, kar pride do hribčka in se zvrne tù pod prav košat hrast, položi klobuk in torbico poleg sebe, si obriše potno čelo, potegne pletenico k sebi in premodro nasmejaje se reče: „Bog žegnaj!“ jemlje breskvo za breskvo in jih žveči, da se mu sok po bradi cedí — in kmali jih dvanajst v svojo kemijsko delavnico požene. Nekoliko se počije in hajd naprej. Al solnce le huje in huje peče in pripekuje, poslanca pa le bolj in bolj žeja tarnuje, kar blizo Srebrnč dospe in jo spet pod neko drevo zavije in si z drugimi dvanajstimi breskvami srečno žejo potolaži. Še jih je šestnajst, in cilj njegovega pota blizo, al Brte jo udari v Š....l k svojemu sošolcu, ki ga k sreči domá dobí, ga pozdravi po latinsko, — ta ga debelo pogleda in še le sčasoma spozná. Al tisti hip tudi zavpije: „O Brte! Brte! ti šembrani norec, kadaj te bo li pamet srečala? No zdaj sem pa več kot prepričan, da je najini profesor prav imel, ki je kdaj v šoli povedal, da se mu je sanjalo, da te je vidil okoli težkega potoka tobak kontrebant nositi.“ (Prijatli se na vès glas zakrohotajo.) Ali Brte ga zavrne rekši: „Na, tù sem ti nekoliko breskev iz Ljubnega prinesel, kjer sem povelje dobil, se zastran nekega silnega opravila urno

v mesto podati. Domu iti se preobleči, mi je bilo preveč od rok, zato sem pa namenil k tebi sèm priti, in te prositi, da mi za dobro uro svojo obleko posodiš, da brez vsega zadržka svojo reč odpravim".

Z veseljem privoli in v malih minutah Brte jo naprej proti mestu maha, pride v Kandijo; omenjenega moža ni domá, toraj pa njegovi ženi list podá in pristavi: „Tù noter vam gospod N. breskev pošlje in vas lepo pozdravlja." „Lepa hvala! že dobro" — odgovori ona in Brte se spet k sošolcu vrne, se preobleče, počije in jo na to sam sebi se smejaje prav junaško nazaj proti gradu reže.

Ob štirih popoldne dá že napovedati, da je svoje opravilo dovršil in da pričakuje kakega druzega ukaza. Grajšak hipoma iz sobe pride in vpraša spehanega Brteta, kako da se mu je poneslo? Vse pové ob kratkem. Grajšak ga smejaje pohvali, mu polič vina prinese in mu reče: „Jutri bo tvoj god in te bojo gotovo domá vezali, zato pa tù imaš tri plehke, kot da bi tri dni na tlaki bil, da bote vsi domá ostali." Brte se prav ponižno zahvali, ter poprosi ključarico, mu vino na mizo pod jablano prinesti, da bi se tam na prostem zraku prej ohladil. Pa zvitemu tičku ni bilo toliko za ohlajenje mar, kot pa zato, da so tlačani, posebno pa njegovi trije protivniki vidili, kako da se mu dobro godí. Ko svoj poličck popije, gre k tlačanom, vzame iz torbice svoj kruh, in ga podari tistemu možu, ki ga je zjutraj miloval, kolač pa med dekleta razdelí; na to potegne plehke iz žepa, ter jih svojim protivnikom pomolí rekši: „Glejte! tako se zná „razentêr" obnašati, da dovelj jesti in piti dobí, in da v enem dnevu za tri dni tlake opravi. Zapišite si toraj dobro za ušesa, da bote drugi pot ptujega človeka bolj ceniti znali. Z Bogom!" še pristavi in gre domú. Ko tjè dospe in svojim tri plehke pokaže, je mati bolj bila vesela, kot kraljica Izabela, ko ji je Krištof Ameriko staknil; od veselja jokaje si s prepasom solzice briše. (Prijatli se krohotajo, da jim tejo želodci popokati.)

Do tle je vse dobro bilo — al pride nedelja, grajšak se k farni cerkvi k maši pripelje, kjer tudi Brteta najde, se mu približa in mu zašepta, da ima po maši par besed ž njim govoriti. Brte se prikimaje pomuza. Ko po maši skupaj prideta, zareží grajšak: „Ti pošteni človek! kadaj si ti breskve ψ. odrajtal?" Brte: „Njemu nikdar ne, njegovi ženi pa v pondeljek". Grajšak: „Ni res! sem bil v četrtek v mestu, pa v Kandii niso hotli nič od breskev znati; kam tedaj si jih djal?" Brte: „Gospod žlahni! naj blagovolijo me poslušati. Starši so me, kakor sem jim v pondeljek povedal, za tisti dan največ zato na tlako poslali, ker je moj brat drva v mesto peljal. Vi me barate: zakaj da jez nisem z vozom v mesto šel; odgovorim, da se v študentovski obleki kaj takega ne pristije, pa tudi v kmečki ne, ker sem v mestu kot parsk groš poznan. K temu se Vi tako nenavadno smejate, da jez, ki se ne le samo teoretično, temuč tudi praktično na smejanje zastopim, si pri tisti priči mislim, da Vaš smeh nič dobrega ne pomeni. Na to me saboj v Ljubno vzamete, mi velite dve majoliki najboljšega vina natočiti, ki ga pa le pokušate, mene pa na vso moč piti silite; mislim, da sem sicer Vam praktično pokazal, da sem pod trto rojen, pa prepričal sem se pozneje, da ste me nalašč upijaniti hotli — in gospod žlahni! to po moji pameti ni dovelj praktike v ljubezni do svojega bližnjega imeti. Res, da ni bilo prav od mene, Vam reči, da bolj vino točiti kot pa latinsko slovnico umem, pa za tega voljo še nisem zaslužil, puhloglavec psovan biti. — Na vse zadnje, prosim, dobro pazite, na vse zadnje pa mi pismo podaste in rečete: „Tù noter so breskve — me umeš? Tù noter so breskve, pojdi in jih nesi v Kandijo itd. Zdaj se mi še le popolnoma razvedri, da me za norca tjè pošiljate, da bi me tamkej znanci rogovali. Gospod žlahni! kde je pri takem vedenju Vaša veroznanska praktika bila? Pa vendar mislim si, da ste kdaj prigodbo brali od tistega Amerikanca, ki je sužnega k svojemu prijatlu z raki poslal, in ker smo tudi mi letos v šoli se je učiti mogli, da me hočete skušati, če sem jo dobro v spominu ohranil?"

Grajšak: „Te prigodbe nisem svoje žive dni slišal, toraj povej mi jo, če ni predolga." Brte jo pove pristavši: „Ker ste rekli, da so v listu breskve, si druzega nisem misliti mogel, kakor da mi je pa tiste v pletenici Vaše blago srce za popotnico namenilo. To je bil vzrok, da se dvakrat na potu oddahnem in obakrat dvajnastico breskev stricu želodcu v dalje uredovanje pošljem, ostalih šestnajst pa še svojemu bližnjemu podarim, in nadjam se, da sem jim s tem dovolj praktično dokazal, da se je latinska slovnica pri meni prav tako v krv in meso spremenila, kot tiste breskve, ki sem jih vžil, da pa tudi kršanski nauk praktično v mojem srcu kraljuje, Vam mora že to svedočiti, da jih nisem sam po goltancu pognal, ampak najlepše bližnjemu podaril — in se tako na vsako plat „puhoglavstva" rešil. Ne vzemite mi pa za zlo, če sklenem rekši, da ste pri tej celi homatii na vse zadnje le vi sami „teoretikar" ostali, kajti misliti ste si vendar mogli, da ψ. še sanjal ni, da bi mu študent iz Ljubna pletenico breskev prinesti hotel, in toraj bi mu bili lahko djali, da je zastran njih se kaka pomota zgodila, in mu jih pa vale drugi dan zvrhom pletenico, — pa ne spet po kakem študentu — „praktično" poslali, in tako bi bilo že vse lepo poravnano. Gospod žlahni, to je moj zagovor, ki ga noben „praktikar" ovreči ne more". — Na to si grajšak z roko v lase plane, in nekoliko nevoljen, nekoliko pa tudi britkosti prevzet Brtetu veli: „Tiček! speljal si me ta pot na led, pa nikdar več me ne boš. Oh! pač imajo prav, ki trdijo, da z zlodjem in pa z študentom se ni pečati".

Tako le je breskvina prigodba končana. Da pa tudi jez svojo nalogo popolnoma izdelam, vam povem, da se je v podgorju o tej prigodbi kdaj čuda govorilo, in se še tudi zdaj sèm ter tjè govorí, zraven pa tudi, da živa duša ne vé, da je zviti Brte glavna oseba te kmečke veselice bil. — Brte pa je tudi o svojem času šole srečno dovršil, je postal to, kar je, in svoje prijatle prav tako visoko ceni, kot jaz vas. Bog nas živi, prijatli, in slava pesniku, ki jo je že v sivi dobi zakrožil: „Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum!"

Ratis.

Dopisi.

Iz Celja. ⸗ — Iz mnogih krajev naše lepe domovine se slišijo žalostne novice, da je sneg in mraz v vélikem tednu našim ljubim goricam, polju in sadunosnikom jako škodoval. Res je, da je slana marsiktero rozgvico na žlahnih trticah posmodila in marsiktero ravno tačas cveteče drevo že obrala in oropala ga sladkega sadja; tudi, da je sneg na njivah sèm ter tjè pšenico in rež tako potlačil in pomandral, da se še zdaj tù pa tam ni popolnoma iz svoje posteljce mogla vzdigniti, pa sta vendar strah in skrb ljudém več viditi dala in škodo večo jim delala kot je v resnici. Prašal sem že več mož iz raznih krajev, kako je s trto in sadjem; al vsaki mi je tolažljivo zagotovljal in djal, da ni tako huda, kot se je v začetku govorilo. Če kaj hujšega ne pride, bomo še imeli precej in dobrega vinca, tudi sadja, posebno pa jabelk. — Al bolj, kakor slana trto in drevje, je neka druga slana srca naših rodoljubov poparila, slišati, da je naš vrli poslanec v deželni zbor, gosp. Jožef Wolf iz sv. Petra v savinski dolini, se časti odrekel, nadalje poslanec biti. Skrb, pravega in vrlega moža najti, ki bi imel za narod svoj in nja pravice uneto srce, in poslanca ga izvoliti, sedaj vse rodoljube navdaja. Gospoda kakor kmeta to jako skrbí, in večkrat sem slišal jih pogovarjati se o tej reči in skoraj vsakega svetovati, naj bi umnega, za narod svoj unetega in pravičnega moža, gospoda doktorja Razlag-a izvolili in njega kot zastopnika kmetijskih občin krog Celja v deželni zbor poslali. Slovenci! 8.

dan maja se bliža, — važen dan za nas in za naš narod! Bratje, ne spite, da se pozneje ne bote kèsali! — Včeraj smo imeli v gosp. Balantovi gostivnici „pri zamorcu“ drugo „besedo s plesom“. Sošlo se je precej družbenikov, posebno pa kmetov iz raznih celjskih okolic, tudi lepi venček rodoljubnih gospá in gospodičin, in veselje je bilo popolnoma. Posebno dobro obnašali in držali so se naši po pridnem gospodu Tribnik-u v tako kratkem času tako vrlo izurjeni pevci. Slava jim! Slava čitavnici! — Prihodnjič kaj več.

Iz Proseka v tržaški okolici 21. aprila. Neko veselo gibanje se je začelo pri nas s žvepljenjem trt. Vse se je pridno poprijelo tega važnega dela; celó ženske in otroci so pomagali. Hvala gospodu mestnemu županu, ki so k temu veliko pripomogli, da so iz mestne denarnice žvepla kupili in med tukajšne prebivavce ga delili, sicer bi bili vsi nauki in vse skušnje zastonj. Zavoljo slabe letine in malo zaslužka nas nadloge tarejo, in ne bi si bili mogli žvepla kupiti, ker nam še potrebnega živeža primanjkuje. V pondelek 14. aprila nas je velika nesreča zadela; sneg je šel in strašna burja je tako pihala, da nam je več ko polovico prihodnjega grozdja pokončala; v četrtek 17. aprila zjutraj je pa slana tako požgala, da ni na trti nič zelenega pustila. Bog se nas usmili! Janez Nabergoj, kmet.

Iz ložke doline na Notranjskem 23. aprila. Tudi nas je jako razveselila novica, da naše narodne pravice čedalje bolj obveljujejo v cesarskih kancelijah. Toliko več pa znamo mi ceniti slovensko pisavo po uradnijah, ker smo že vživali to dobroto leta 1848 in 1849, ko se je pri prejšni sodnii v Šneperku sploh slovensko pisalo. Tožbe, pravde, prošnje za vpis (intabuliranje) in druge take rečí so bile slovensko zapisane (protokolirane); tudi so pisali razne pisma, kakor: kupne, izročivne, ženitvanske, dolžne itd. čisto po slovensko; vse vloge slovenske pa so bile tudi v domačem jeziku rešene. Ravno tako so se v zemljišnih ali gruntnih bukvah dolgovi po slovensko vpisovali ali vtabulirali. Resnico tega pričajo zemljišne bukve v ložki okrajni sodnii, pa tudi še mnoge druge pisma iz tistega časa, ktere imajo naši kmetje v rokah. Jez sam sem uredoval zemljišne bukve v Šneperku slovensko, ako sem jih slovensko pisane sprejel. Tudi gosp. Cigale, prestavljavec državnega zakonika, mi bo rad potrdil, da je v sodnii šneperski v imenovanih letih bila pisava sploh slovenska, ker on je imel dosti naših slovenskih kupnih in izročilnih pisem za nemško prestavo v rokah, ktere so mu o konkurznih zadevah šneperske grajšine od c. k. deželne sodnije na Dunaj od naših kmetov došle. On more tudi spričati, da so bile one pisma razumljivo pisane; pa tudi smem reči, da so jih ljudje z veseljem brali. Hvala onim gosp. uradnikom, ki so se takrat tako hitro slovenskega pisanja poprijeli; žali Bog, da je gosp. Čelešnik, bivši sodnik v Šneperku, vès unet za pravice našega naroda v kancelijah, prezgodaj umrl, in da ni dočakal današnjega časa, ko so se našemu jeziku v uradnijah vrata odprle. Dva za slovenščino uneta uradnika bivše sodnije v Šneperku še živita, ki bota pokazala, da je vse „thunlich“ in „möglich“, ako le hočeš. Leta 1850 se je pa po vikšem povelju slovenska pisava iz šneperske sodnije zopet odpravila in kraljevala je na slovenski zemlji dosihmal le nemščina v pismih. S tem sem hotel dokazati, da je slovenski jezik že zdaj popolnoma ugoden za kancelije; že takrat, leta 1848 in 1849, so bile slovenske pisma lahko umevne, jezik je gladko tekel. Koliko bi se bile pa do sedanjega časa še zboljšale, ako bi se bilo zmiraj slovensko uredovalo in pisalo, to dokazovati, bilo bi vodo v morje nositi. Da bi pa naše gosp. notarje opominjal, naj izdelujejo našim ljudem pisma v njih domačem jeziku, tega pa menda ni treba; saj oni sami spoznavajo živo potrebo, da domačim ljudem se morajo pisma po domače delati, ker oni so možje ljudstva in delajo za ljudstvo. Če je pa pri nas kakošen notar, ki ne zná po domače pisem delati, ni ugoden za naše kraje; za-nj in za nas bo bolje, ako se preseli kam drugam, kjer more izhajati s samo nemščino.

Iz Černomlja na sv. Jurja dan. — Predvčeranjem (v torek) popoldne ob eni je strela udarila na polji med 3 ženske, eno je do smrti ubila, drugi je desno oko izbila, tretjo pa na križu obrsnila, da je življenje njuno v veliki nevarnosti.

Iz Postojne 22. apr. Č. *(Nekaj iz jame.)* Pretečeno leto 1861 je 1197 ptujcov našo jamo ogledavalo, brez tiste množice, ki so nam jo hlaponi po železnici k slovesnosti na binkoštni pondeljek pripeljali. — Od lanske slovesnosti ne omenim drugega, kakor da so stroški za-njo v vsem skupaj znesli čez 1000 gold., da je čez 10.000 lučic podzemeljsko temo razsvitljevalo, in da ste dve muziki z lepimi glasovi srca pod zemljo razveseljevale. Lepoto naravnih čudežev v jami pa si more le tisti misliti, kteri jih je z lastnimi očmí sam vidil. — Spominske bukve, v ktere se vsi obiskavci jame med letom zapisujejo, kažejo, da so bili pretečeno leto v jami gosti iz vseh dežel avstrijanske države, potem prebivavci iz Anglije, Bavarije, Belgije, Cejlona, Francozkega, Grške, Hamburga, Hanovera, Hesije, Holšteinije, Indije, Irije, Kalifornije, Kine, Lombardije, Meklenburškega, Nizozemlje, Oldenburškega, Piemonta, Portugaljskega, Predgorja dobrega upanja, Prusije, Rimskega, Rusije, Saksonije, Škocije, Švajce, Švedije, Virtemberškega, zedinjenih držav severno-amerikanskih itd. Med temi se nahajajo imena visocih stanov, imenitnih in učenih mož, pa tudi prostih ljudí.

Iz Kranja 26. aprila. # Malokrat se oglasí kdo iz našega mestica, da bi svetu povedal, kakošna je kaj pri nas. Mislite morebiti, da spimo. Al ni taka. Kar spet gosp. Konrad Lokar župani, zgodilo se je pri nas za mesto toliko koristnega, da ponosno rečemo, da morebiti nikjer toliko v kratkem času. Velika nadloga našega na visokem skalovju stoječega mestica bila je od nekdaj pomanjkanje vode. Poslednje leta ste se napravile sicer dve šterni, al čeravno ste velika dobrota našemu mestu, vendar za kako nesrečo ognja, za napajanje živine itd. niste nikakor zadostne bile. Zdaj pa imamo vode, da v nekoliko urah bi stalo celo mesto v vodi, ako bi jo spustili po ulicah mestnih. Tista mašina, ki jo je pred sto leti naredil slavni pater Gruber (kakor iz starih zapisnikov vidimo, so bolj premožne hiše darovale vsaka po 100 gold. za to napravo), in ktera iz Save vodo podaja v mesto, bila je tako pokvarjena, da je treba bilo poprave. Umna glava je nasvetovala, naj se napravi celó nova in veliko bolj trdna mašina, — in tako se je tudi zgodilo, — imamo sedaj novo mašino, ki v eni uri 480 škafov vode iz Save v mesto s tako lahkoto tira, da je veselje viditi. Peljala se bo ta voda v 4 štirne, pa cevi so tako napeljane, da še na dveh drugih krajih se bojo lahko naredile, ako bo treba. Mašina in cevi iz vlitega železa so bile po osnovi gosp. Matija Gojner-a, zvedenega mašinista v Ruardovih fužinah na Savi, rojenega Štajarca, v grof Kristalnikovi livnici pri sv. Janezu na Koroškem za kakih 1700 gold. narejene, vse drugo delo pa bo še kakih 400 gold. stroškov prizadjalo. Ker pa prejšne svinčene cevi tehtajo kakih 60 do 70 centov in je svinec posebno dobre baže, se bo iz tega toliko skupilo, da ostali stroški ne bojo preveliki, dobrota za mesto pa je tolika, da bi Kranjci prav storili, ako v zahvalo gosp. županu in vsem tistim, ki so pripomogli k tej neprecenljivi napravi, obhajali slovesen dan takrat, kadar bo celo delo gotovo. Le nektere kršence nek niso prav zadovoljne, da se jim škaf na šterni tako hitro napolne, ker imajo premalo časa — za čenče in kvante. — Drugo, kar se našemu mesticu v materijalni in dušni prid dela, je to, da prihodnje leto bomo že imeli vse 4 šole nižje gimnazije ali, kakor so nekdaj rekli, 4 latinske šole; že se namreč priprave delajo, da se bo naša šola tako razširila, da se bote dozidale še dve sobi, vsaka tolikšna, da bopo 70 učencov prostor imelo. Nedavnej so bili

pri nas preč. gospod deželni poglavar in obljubili, da bojo, kar se bo le dalo, pomagali, da se mestu olajša naprava gimnazije. Ako pomislimo, koliko se naši starši s tem denarja prihranijo, da imajo lahko skozi 4 šole svoje sinove domá, in koliko je celi gorenski strani zdaj lože, svoje fante v šoli imeti, to pa spet marsikak goldinar leto in dan privabi našemu mestu, bomo radi spoznali, kolikšen korak smo storili tudi v tem naprej. Ako pridenemo vsemu temu še, da se je tudi naš tlak že veliko in lepo popravil in se čedijo tudi hiše celó v zakotnih ulicah, je jasno kot beli dan, da Kranjci nismo zaspanci o materijalnem pridu našega mesta. — Le dveh rečí nam še manjka, ki bi nam bile potrebne, — al saj tudi Rim ni bil v enem dnevu zidan, — namreč več svetlobe in več sence. Kako to? Svetlobe ponoči, ker imamo po mestu premalo svitilnic; hotli smo jih od ljubljanskega mesta kupiti, pa Ljubljančanje ste preveč trdi in napenjate ceno previsoko; — sence pa podnevi, ker to je odnekdaj pavova noga našemu prijaznemu mesticu, da nima sprehajališča, da bi človeka sonce ne prepekalo. — Kako pa: ali se zavedamo kaj tistih pravic, ki jih je vsem avstrijanskim narodom prinesla ustava? Ali se zavedamo, da v šolah in kancelijah ne sme narod naš več pankrt biti, ki le z duri ima svoje mesto? O tem bi mogel pač marsikako bridko povedati, — al raji molčim, ker upam, da mala pešica ljudí, ki zoper četrto zapoved Božjo zatajuje svojo lastno mater, mile svoje matere ne bo dolgo več po glavi tepla. Na čelu duhovščine stojí tehant, kterega blago srce bije za svoj narod, na čelu mestjanov pa župan, kteri vé, da Kranj nima zastonj svojega slovenskega imena; tudi v ces. uradnii imamo vrla možaka, ktera spoznavata, kaj ustavni čas trja od vradnikov. Tudi med mestjani in mestjankami našimi nahajamo domoljubne srca, ktere navdaja duh Prešernov, ki čuje nad Kranjem, da se ne bo vlegla na-nj slana tiste „kulture“, ktera zamorjuje domačo omiko na domači poti. Sicer pa je pri nas vse mirno in ni dosti prepirov, ker — kdor hoče biti „šalobarda frankobrodska“, ga poznamo, zamurcov pa nočemo umivati.

Iz Ljubljane. V saboto je bil zbor mestnega odbora, za kterega ste stale na dnevnem redu le dve rečí: pretres novih izvoljencov v mestni odbor in pa volitev 5 odsekov za magistratne in odborove opravila. Al prišlo je še več druzih rečí umes, izmed kterih je ena napravila nenavadno šumno sejo.

Gosp. župan Ambrož je naprej zboru naznanil, da sl. deželno poglavarstvo je spolnilo željo odborovo, da mestni zbor sam si vprihodnje izvoljuje učitelje za mestno šolo Št. Jakobško, ker jih tudi mesto samo plačuje. Naznanilo spoznane samostojnosti mestne je bilo zadovoljno sprejeto.

Potem je prišlo na vrsto potrjevanje novih mestnih odbornikov. Bili so vsi potrjeni; v 3. in 2. razredu izvoljeni brez opazke, v 1. razredu izvoljena pa po nekolikem razmotrevanju vprasanja: ali taki volivci, ki niso prišli k prvi volitvi, imajo pravico priti k drugi volitvi. — Za tem so bile volitve v posamesne odseke. Preden pa se te volitve začuejo, gospod župan nasvetuje, naj se zahvalnice pošljejo prejšnim odbornikom gg. dr. Kavčiču, prof. Poklukarju, Tertniku in Freyberger-u; zbor je enoglasno potrdil županov predlog.

Po vsem tem gosp. župan naznanuje, da bi rad zboru nekaj razodel, kar zadeva važno reč, po kteri bi se mestni kasi vsako leto prihranilo kakih 5000 goldinarjev, ki jih ona ljubljanski bolnišnici plačuje za svoje revne bolnike vrh tega, da prebivavce ljubljanskega mesta zadevajo vse tiste deželne naklade kakor prebivavce po deželi in ljublj. gospodar tudi še za svojega posla za prvih 14 dni plačilo v bolnišnico odrajtuje. Gospod župan si je veliko prizadjal iz starih in novih pisem dokazati, da to plačevanje iz mestne kase nikakor ni pravično in da bi prav bilo, ako se v tem smislu pošlje pismo na deželni odbor in po njem v deželni zbor, da se ondi pravica razsodi in mestni kasi odvrne ta naloga. Zbor je hvaležno sprejel to sporočilo in gosp. županu po kratkem razgovoru pooblastenje dal, to prošnje pismo, ko bode v magistratnem zboru še enkrat brano, deželnemu odboru predložiti.

Dosihmal je šlo vse mirno. Al sedaj se je začela viharna seja, ktero obširno popisati nam prostora manjka; dali bomo tedaj le poglavitne črtice. Bila je namreč pravda zato, ali naj bi se tukajšnemu ključavničarju g. Vollmer-ju izplačalo 500 gold. za pot v London k razstavi ali ne. Ko je gosp. dr. Čuber, kot poročnik dnarstvenega odseka, zboru naznanil, da nobenega zadržka ni za izplačanje omenjenih 500 gold., je gosp. Šventner bral dokazovanje, da bi veliko več dobička bilo za mesto, ako bi se teh 500 gld. obrnilo za nedeljsko rokodeljsko šolo; g. dr. Schöppel misli, da šola in pa razstava londonska je dvoje; kakor za to, se tudi za uno ob svojem času zná kaj storiti; sedaj je le beseda za London. Na to se gosp. dr. Ahačič oglasi in praša: kako je to, da se zboru danes ta reč predlaga, ker ne stojí v vrsti za dandanašnji zbor napovedanih predmetov? Ako se tej rečí tako mudí, naj gosp. referent razloží, zakaj se ji mudí. Na to odgovorí gosp. župan, da silnost le v tem obstojí, da gosp. Heiman in kupčijska zbornica sta magistratu 16. t. m. pisala, naj mestna dnarnica plača tistih 500 gold. za Vollmer-ja, — magistrat pa ne plača, preden ni pooblasten po mestnem zboru. Na to poprime dr. Bleiweis besedo in pravi, da v tem razlogu ne najde nikakoršne sile, in to toliko manj, ker po oklicu gosp. prof. Arnstein-a, cesarskega avstrijanskega uda londonske razstave, bo najbolji čas razstavo ogledati še le poslednje dni junija, pa bo časa še dovelj menda celó to leto, ker tako dolgo bo brž ko ne razstava trpela; kje je tedaj — vpraša — potem takem tolika sila za danes? Gospod dr. Ahačič potem nasvetuje, naj se ta reč odloží in v prihodnji seji na dnevni red postavi. Gosp. Horak dokazuje, da je teh 500 gold. zavrženih, ker čisto nobenega dobička ne vidi o tem poslanstvu, zoper ktero je 150 tukajšnih obrtnikov in rokodelcov protestiralo, kterih beseda ima tudi svojo veljavo. — Ko so ti trije odborniki končali svoje govore, se je oglasila tem predlogom nasprotna stranka in sedaj se je začela pravda tako viharna od obéh stranî, da predsednik ni skor mogel parlamentarnega reda vzdržati. Odlogu nasprotna stranka je poslala gospode: dr. Recher-ja, dr. Schöppel-na, Brolich-a, Lukman-a in še druge v pravdo, ki pa so v eno mer le to trdili, da, kar je pred že dvakrat sklenjeno bilo, se nikakor več ne more ovreči; druzega niso vedili povedati. Al dr. Ahačič, dr. Bleiweis in Horak, ki so kot govorniki za odlog v tem navskrižnem ognju stali, se niso dali po takem slabem protigovoru v kozji rog ugnati; dr. Ahačič trja, naj se bereta zapisnika tistih sej, na ktero se opira nasprotna stranka. Zapisnika se bereta, in sedaj se še bolj kaže, da je prejšni zbor v drugi seji sam zavrgel, kar je sklenil v prvi, ker je gosp. Heiman prišel s „silnim predlogom“ (Dringlichkeitsantrag), zoper kterega se je pa že takrat dr. Orel ustavljal. Toliko bolj pa je imel zdaj dr. Bleiweis pravico podpirati dr. Ahačičev nasvet za odlog, ker mu je iz zapisnika očitno bilo, da za volitev londonskega poslanca po silnem Heiman-ovem predlogu izvoljeni odbor se ni držal vodil, ki so določeni bili v razpisu konkursa, namreč da obrtnik ali rokodelec, ki naj se na mestne stroške v London pošlje, mora biti umen pa nepremožen (bolj reven, unbemittelt) mož in tak, ki bo to, kar bo tam zvedil, tudi v stanu, v domovini naši zaploditi. Tak reven mož pa g. Vollmer ni: on ima „protokolirano firmo“, ima veliko založišče blaga in okoli 20 delavcov v svoji fabriki. Za takega veljá pred svetom, in v svojih pismih, ki jih je razposlal po deželi, se ponaša tudi za takega velikega obrtnika. Govorniki za odlog (Vertagung) nočejo na vrat na nos prekucniti sklepa prejšnega mestnega odbora, da naj se pošlje kdo v London, —

čeravno je očitno kot beli dan, da je ta dnar v naših okoljšinah le potrata in za potrate nima pičla mestna kasa dnarja — ampak oni hočejo le edino to braniti, da se mora rešpektirati konkursni razpis in če se že kdo pošlje, naj se pošlje tak, kakor ga razpis določuje. „Hic Rhodus, hic salta!“ Prečudno je bilo iz prebranih zapisnikov in iz zapisnikov kupčijske zbornice slišati, da v vseh teh zadevah je gosp. Heiman zmiraj imel kak „Dringlichkeitsantrag“ pripravljen, in da v prvem zboru kupčijske zbornice je zoper sklep mestnega odbora in kupčijske zbornice kakor „deus ex machina“ on sam brez izvoljenega odbora nasvetovavec bil: kdo naj se pošlje v London! Gospod Blaznik je zatega voljo v tisti seji se že zlo začudil, kako je to? — in dobil je prazen odgovor. 500 gold. je veliko dnarja za malo premožno mestno kaso, ktera ima še sto potrebnih rečí storiti, in živa resnica je, da pri nas, ako hočemo rokodelstvu in obrtnijstvu na noge pomagati, moramo s šolami začeti, ne pa kakor tista žaba v basni se napenjati, ki je hotla biti volu podobna v velikosti. Če pošljejo Dunajčanje obrtnike v London, se mi nikakor ne moremo meriti ž njimi, kteri imajo veliko realko, tehniko itd. Naš dnar se mora za realko in rokodelske šole na kupiček spravljati, ne pa, da bi ga trosili le za to, da bi kdo za 14 dni po svetu romal. Dobro znano je tudi, da bojo iz Kranjskega šli na svoje stroške taki možaki v London, ki bojo prinesli res kaj koristnega seboj. Vse to bi se moglo dobro dobro pomisliti, in če je že tudi večina za to poslanstvo, naj saj s tem zadovoljna bo, da ima gotovo zmago v zboru; al tega naj ne zahteva, da bi vsi drugi molčali, kteri imajo tudi pravico odkritosrčno povedati, kar oni mislijo v prid mestu. Konec viharne seje je bil, da ni bilo nič sklenjeno, in da je gosp. župan, omenivši, da mora proteste rešpektirati, današnji zbor razpustil z besedami §. 100 mestne občinske postave, ki pravi: „Če župan misli, da je kteri sklep zoper občinsko postavo ali sicer kako drugo postavo, ali pa občini v škodo, ima dolžnost, ustaviti dovršenje tega sklepa“ itd. Kaj bo dalje, ne vemo.

— Ker je strelišče zlo zadolženo in je unidan — kakor pravijo, le v varstvo pohišja — zarubil nekdo vse premakljivo blago, je bilo v nedeljo posvetovanje delničarjev (akcijonerjev), kako bi se rešilo strelišče, da ne bi prišlo na kant. Sklenjeno je bilo po večini glasov, naj bi se za 6 let ne plačevale obresti (interesi) delnicam, in sedaj se bojo vsi deležniki vprašali: ali dovolijo v to? Kakor koli bo, zmiraj je silna težava, ako s tem, kar družba zdaj dohodkov ima, si mora oskrbovati svoje navadne družtvine potrebe, razun tega pa plačevati še stare dolgove.

Iz Ljubljane. Kakor sem se nadjal, tako se je zgodilo. Veselim se, da se je pisavec pamfleta „Das Deutschthum in Krain“ na mojo brošuro: „Krain und das Deutschthum“ v „Triesterci“ tako „geistreich“ in „feingebildet“ oglasil, da svet zdaj še očitniše vidi, kakošnega zagovornika ima nemška kultura nad njim. Ker se ponašam s svojim stanom, kteremu doslej še nisem nikjer sramote delal, rečem omenjenemu dopisunu v „Triesterci“ št. 95, da imam še nekaj rožičkov (Schröpfköpfe) kot „Bader“ pripravljenih brez tistih, ktere sem mu že postavil; pijavk pa prosim „Triesterco“, mi še celi koš poslati, da mi jih ne zmanjka za vrtoglavne možgane pamfletistove. To je vès moj odgovor, in le to še dostavljam, da morda še ta teden bo v drugo treba natisniti moj „Krain und das Deutschthum“. Več mi čast ne pripušča odgovoriti, ker „mit verlarften journalistischen Wegelagerern“ will auch ein „Bader“ nicht streiten.

Franc Malavašič.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Jutri, 1. maja, se bo začel spet državni zbor, v kterem bojo prišle važne dnarne, davkovske in druge lesem spadajoče obravnave na vrsto. — „Wiener Zeitung“ potrjuje vsem Jugoslavanom prežalostno novíco, da se je preuzvišeni škof diakovaški gg. Strossmajer odpovedal nadžupanstvu verovitiškemu; Njih Veličanstvo so namreč slavnega gospoda na lastno prošnjo njegovo te svetne častí odvezali in ob enem podžupana te županije g Ladislava žl. Delimanića za nadžupana izvoliti blagovolili. Vzrok odpovedbe nam še ni znan. — Za gotovo se pripoveduje, ker se letos ni nobene vojske bati, da se bo naša armada zmanjšala in sicer za 20.000 vojakov in 8000 kónj. S tem se utegne kakih 6 milijonov gold. prihraniti za armado samo, še druzih 6 milijonov pa s tem, da se bo tudi srebra toliko manj na Laškem potrebovala. — Minister vojaštva se pritožuje, da so letos toliko slabih, za vojaško službo nepopolnama pripravnih rekrutov nabrali. — Spet se nahajajo ponarejeni bankovci po 10 gold., ki se lahko na tem spoznajo, da je papir debeleji in so črke zamazane. — Dunajska pošta je že zdaj 7000 gold. na hišo poštarja Kallaba vpisati dala za odškodovanje s pisem ukradenih mark. — Kmetijska družba v Lincu je unidan sklenila prošnjo poslati deželnemu odboru, naj se potegne za to, da se čas vojaške službe od 8 let zmanjša na 5 let, da se več delavnih rok pridobí kmetijstvu. — V doljni in gornji Avstrii pričakujejo toliko sadja, da malokterikrat toliko; le gosenc je strašno veliko. — „Srbobran“ se bojí po novicah dunajskih, da bi Vojvodina se ne ustanovila. — Kralj Viktor Emanuel, ki je 22. t. m. odrinil iz Turina, potuje z veliko slavo po svojih novih deželah. V Genovi je rekel, da ne bo vojske začel, ako je ne začne Avstrije. — Na veliki petek je Rim slavil sv. Očeta kot kralja svojega s tako osvečavo, da že veliko let take ni bilo; od leta 1859 pa ni nikoli več rimsko mesto o velikonočnih praznikih toliko gostov štelo kot letos. — 14. t. m. se je rekrutba v Srbii začela; kmetje z veseljem stopajo v vojaško službo in veliko njih celó prostovoljno. — Slavni filolog Hilferding v „Den-u“ trdi, da pravi čas za obhajanje tisučletnice, kar sta Ciril in Metud znajdla in vpeljala slovanske (cirilske) pismenke, bi bilo leta 1866. — Turki so bili pri Dugi hudo tepeni. Piše se, da je Omer paša poslal knezu črnogorskemu pismo, v kterem mu ponuja mir in mu med drugim tudi zagotovlja, da bode Hercegovina samostojna. — Nauplia se je res podala; v dokaz, da kralj grški zaupa svojemu narodu, je 19. t. m. dovolil napravo narodne straže po izgledu belgiške in laške. — Če je res, kar se iz Amerike piše, pač že dolgo ni bilo tako strašnega boja, kakor je bila vojska 4. t. m. med armado severne in južne Amerike, — una je zgubila 20.000, ta 35.000 vojakov.

Povabilo.

Prihodnjo nedeljo, 4. maja bo beseda v čitavnici ljubljanski. Začetek ob pol osmih zvečer. Pričakujejo se predragi gosti iz Vipave.

Listnica vredništva. Gosp. Jos. Rott. v Gradini: „Novice“ in „Zg. Dan.“ se Vam odtod po redu pošiljajo; trjajte jih od svoje pošte.

Kursi na Dunaji 29. aprila.

5% metaliki 71 fl. 80 kr.	Ažijo srebra 29 fl. 50 kr.
Narodno posojilo 84 fl. 75 kr.	Cekini 6 fl. 15 kr.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**